

A vallás- és közoktatásügyi miniszternek a közoktatás állapotáról szóló XXVI. jelentése.

Mindig örömmel olvassuk a miniszternek a közoktatás állapotáról szóló évi jelentéseit, mert e jelentések mindig és csaknem minden vonalon haladásról és fejlődéstől számolnak be. Jól esik látnunk és tudnunk, hogy az az ügy, melynek szolgálatára szenteltük életünket, a lehető legjobb irányban való fejlődés útján áll, miről olvasóink is az előző évek adataival való összehasonlítás által könnyen meggyőződhetnek.

A 337 nagy oldalra terjedő jelentés 8 szakaszra oszlik. I. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium. II. Az országos közoktatási tanács. III. A felsőbb tanintézetekről. IV. A középiskolákról. V. A népoktatás. VI. Emberbaráti tanintézetek. VII. Művészet. VIII. Múzeumok és műemlékek.

Ezúttal csak a III. és IV. szakasz főbb adatait soroljuk fel. Egyszersmind megemlítjük, hogy a miniszter az 1895. év végén az országos közoktatási tanácsot feloszlatta s 1896. eleje óta csak az ideiglenesen megbízott elnökség működik.

A budapesti tud.-egyetemen az 1895—96. isk. évben volt 187 tanár, a tanársegédek kivételével. A négy kar népessége volt 4407, 401-gyel több, mint az előző évben. Vallásra nézve legtöbb volt róm. kath. (1893), izraelita 1304, ev. ref. 513 tanuló. Unitárius csak 11. Az egyetemmel kapcsolatos tanárképző intézetnek volt 126 hallgatója. Ezek közül unitárius egy sem volt. 1895—96-ban kiadatott 55 oklevél. Az egyetem könyvtára 1895. év végén állott 215,363 kötetből, 35,256 apróbb nyomtatványból, 1604 darab és 439 köt. kéziratból. Száz évvel ezelőtt, 1795-ben a könyvtár állománya csak 20,000 kötetből állott. 1795-ben a könyvtárnak volt 2000, 1895-ben 48,174 olvasója. Az egyetem évi szükséglete 791,626 frt volt.

A kolozsvári tud.-egyetemen működött 68 tanár. Hallgató volt a 4 karon 673, a megelőző évben csak 604. Unitar. hallgató az I. félévben 34, a II.-ban 28. A tanárképző intézetnek az I. semester-

ben volt 73, a II.-ban 87 tagja. Unitárius az I. semesterben 4, a II.-ban 5. Tanári oklevél kiállítatott 45 A könyvtár állott 39,044 kötetből, 12,703 doktori értekezésből. Az évi gyarapodás 3490 darab. Az egyetem évi rendes szüksége 341.885 frt 27 kr.

A kir. József műegyetemen működött 63 tanár, 32 tanársegéd. A hallgatók száma az I. félévben 1136, a II.-ban 978. Szaporodás 96, illetőleg 58. Középiskolából jött 379 hallgató; ezek közül 192 gymnasiumot, 187 reáliskolát végzett. Unit hallgató volt 2. A vizgálatokról és szigorlatokról szóló kimutatás nem nagyon kedvező adatait a minister e megjegyzéssel kíséri: „E táblázat nagyon sajnálatos tanúságot tesz arról, hogy a hallgatósnak úgy szólván csak egy csekély töredéke végzi be a szabályszerű idő (4 év) alatt a tanfolyamot“.

Hittani intézet volt 49, még pedig 19 róm. kath. lelkészképző, 10 róm. kath. szerzeteseket képző 4, gör. kath., 4 gör. keleti, 6 ev. ref., 4 ág. ev., 1 unitar., 1 izraelita. Működött 189 rendes, 32 helyettes, 64 kiegészítő, 53 igazgatótanár. A hallgatók száma 1645 volt, mi a megelőző évhez képest apadást (47) mutat. Unitárius papnövendék volt 1894—95-ben 16, 1895—96-ban 9, apadás volt 7. Itt a statisztika sajnálatos adatokat tár fel; különösen nálunk és az ev. ref.-nál kedvezőtlenek az állapotok. Egygyel több ok arra, hogy a prot. papság anyagi helyzetének emelésére az államnak, a társadalomnak és a felekezeteknek sokkal többet kell tenniük jövőben, mint a mi eddig történt, mert e csökkenés okát aligha kereshetjük másban, mint a papság gyenge anyagi helyzetében.

Jogakadémia volt 10, melyekben 119 tanár működött. Az összes hallgatók száma 1143, unitárius egy sem volt közöttük. Tanulmányi alapból fenntartott jogakadémia és róm. kath. joglyceum volt 5, az ág. ev. egyház autonóm hatósága alatti 1, ev. ref. egyház autonóm hatósága alatti volt 4.

A középiskolákról szóló IV. szakasz bevezetése helyesen hangsúlyozza, hogy az ezredév országos megünneplése a középiskolákat is dominálta. A tanulók felútazása az ország fővárosába, országos tornaversenye, a kiállítás közoktatási csarnokának középiskolai része s mindaz, mit a műkinccsekkel telt főváros szépet és nemest nyújtott, helyes vezetés és útmutatás mellett, eltörülhetlen nyomokat hagyott az ifjuság szívében, nemcsak e mozzanatok nagy nemzeti, hanem paedagogiai jelentőségénél fogva is. Ezek a felrándulások a tanulási eredményt nem csökkentették, sőt „fokozott vérkeringést ered-

ményeztek a középiskolai életben“. Ezekhez járul még az a nagy eredmény, a mely a legtöbb középiskola történetének megírásában áll előttünk s melyekben a magyar középiskola történetének megírásához a gazdag alap elő van teremtve.

További nevezetesebb mozzanatai az 1895—96. isk. évnek: a minster középiskolai tanárok részére szünidei physikai tanfolyamot rendezett be, melyben 21 tanár vett részt; 1896 elején az egyiptomi tanulmányút, melyben 17 középisk. tanár vett részt. Megvettettet a női középisk. tanítás alapja is. A középisk. tanterv revíziója, továbbá a tanulók előadói képességének fokozása s az osztályozás szigorítása érdekében rendeletek bocsáttattak ki.

Az 1895—96. isk. évben volt 188 középiskola. 1-gyel kevesebb, mint 94—95-ben: 155 gymnasium és 33 reáliskola. Teljes középiskola van 129 = 68%. Beiratkozott 55,367 tanuló, gymnasiumba 82%, reáliskolába 18%. Emelkedés a múlt évhez képest 2388 = 4.5%. A tanév végén van 51.716 tanuló az iskolákban, a beiratkozottaknak 93.4%-je. 10.000 lakosra esik 320 középiskolai tanuló. Nyilvános tanuló volt 50,624 = 98%. Volt 1425 osztály, ezek között párhuzamos 128. Tandíjfizető volt 80%, egészben vagy részben mentes 20%. Legtöbb tanuló vallásra nézve róm. kath. (22,582), második helyen következnek az izraeliták (11,183). Magyar anyanyelvű „közel“ 75%, magyarul tud 49,806 tanuló. A tanulószám legnagyobb része a középosztályok, kisbirtokosok és bérlők, kisiparosok, tisztviselők és kiskereskedők sorából kerül ki. Mindenkül jeles tanuló volt 6.2%, a bukottak száma 22%-et tesz; tehát több, mint $\frac{2}{3}$ rész középszerű előmenetelű, a jó magaviseletűek száma 70%.

Érettségi vizsgálatra jelentkezett 3007 tanuló; a vizsgálatot sikeresen kiállotta a jelentkezők 86.1% je. Ismétlő vizsgálatra útasított 117 tanuló = 3.9%; ugyanaz a % mint tavaly. Végleg elútasított 20 tanuló.

Tanerő volt 3357, rendes tanár 1881, helyettes t. 326, áll. okleveles tanár 1120.

A tanhelyiségek száma 6016, tanszerek száma 2.013,348 darab. A tanári és ifjusági könyvtárak állománya közel két millió darab. A középiskolák összes vagyona 30.391,488 frt. Bevétel és ép. ugy. kiadás 6.529,018 frt. A bevételek között tandíjak 961,107 frt, felvételi díjak 222,248 frt. A kiadások között dologi szükségletek 1.244,467 frt, a személyi illetmények 3.764,436 frt.

Az osztályok száma (1425) emelkedett 36-tal; a párhuzamos

osztályok száma (128) emelkedett 2-vel. 10,000 gymn. tanulóra esik 2218 reáliskolai, a megelőző tanévben 2214. A reáliskolai tanulók száma tehát növekedik. Zsúfolt osztály, melyben 60-nál több tanuló tanult, volt 98. A tanulók száma az 500 at meghaladta 14 iskolában.

Ránk nézve érdekes a következő kimutatás: unitárius tanuló volt az állam rendelkezése és vezetése alatti iskolákban 48, ág. ev. iskolákban 8, ev. ref. iskolákban 41 és nálunk 294.

A tanulók *magaviseleténél* megint ismétlődik az a jelenség, melyet már a múlt évi jelentés ismertetésében felemlítettünk, hogy t. i. a gymnasiumi tanulók jó magaviseletű tanjegyeinek száma 70·8%, a reáliskolákban ellenben csak 66·8%. A jelentés megjegyzi: „Ismét igazolva van az a föltevés, hogy a gymnasiumot műveltebb társadalmi réteghez tartozó elemek keresik fel“

G. K.

Párisi levél.

Páris, 1897. jul.

(Főolvasás Sabatier műve ellen. Lutheranus értekezéslet. A párisi bibliai társaság gyűlése. Egyházi hírek.)

Szerkesztő Ur!

Az orthodox reformátusok conferentiáján Lacheret párisi lelkész felolvasást tartott „a kijelentés természetéről“. Sokan jöttek össze, mert tudták, hogy Sabatier munkája ellen foglal álláspontot, az ellen, melyről a mult füzetben írtam. Mivel azt mondották, hogy Sabatier is jelen lesz, hogy a bírálatra feleljen, a vele rokonszenvezők és ellenfelek kíváncsiak voltak, hogy hallják e melegszívú és mély eszű embert. A hallgatóság nagyobb részét azonban mégis a teljesen ellenkező nézetűek tették.

Lacheret tárgyát két részre osztotta, szólván I. arról, mi nem a kijelentés; II. arról, mi a kijelentés.

Sokan, mondotta, a bibliát és a kijelentést azonosítják, de ez téves. A biblia a kijelentés okmánya, de nem a kijelentés maga. Az Isten kijelentése létezett a szent könyv első lapja előtt. Krisztus, az Istennek legmagasabb kijelentése, egyetlen egy sort se írt. A régi orthodoxia előtt a kijelentés egy rakás tan, melyet el kell fogadni, hogy az ember ilvezüljön. A régi rationalismus előtt a kijelentés néhány erkölcsi erényben áll. A biblia egyszerűen egy neveléstani könyv. E két ellenkező nézet ugyanazon alapon, az értelmiségen nyugszik, mely ellenkező a tényekkel és a tapasztalattal, mely nem ismeri a vétek természetét és a kegyesség természetét. Így fogva fel a kijelentést, ezzel Jézus egyszerűen tudóssá tétetik, mint Sokrates, s többé nem szabadító. A kijelentés értelmi elméletével a mystikus elmélet van szembevéve, melyet Lacheret abban a formájában vizsgál, a hogy Sabatier művében adja. A legfőbb ellenvetése Sabatier ellen, hogy a kijelentést összezavarja az ihletéssel és ellenmondásban van a szentkönyv íróival. A kijelentés Sabatierre nézve csak benső, subjectiv lehet. Kifogásolja ismeretelméletét is, mely